

ETNOLOGUL VICTOR CIRIMPEI LA 70 DE ANI

Gheorghe Duca (președintele Academiei de Științe a Moldovei)

ALOCUȚIUNE DE SALUT

Etnologul Victor Cirimpei, doctor în filologie, membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova, este cercetător științific permanent, pe parcurs de 45 de ani (începînd cu august 1964), la Academia de Științe a Moldovei, inclusiv (din iulie 2006) cercetător coordonator la Institutul de Filologie al acestei prestigioase pentru Domnia Sa instituție.

În decursul anilor de muncă la Academie dl Victor Cirimpei a desfășurat o activitate prolifică în domeniul studierii valorilor etnofolclorice, consemnate magistral încă de marii oameni de cultură ai neamului nostru Dimitrie Cantemir, Ion Neculce, Bogdan Petriceicu Hasdeu; Domnia Sa a elaborat 11 articole și studii numai despre Dimitrie Cantemir.

În egală măsură cercetătorul este preocupat de etnofolclorismul secolelor XIX și XX, precum și de creația populară a românilor din zilele noastre, de evoluarea și transformările acestei creații, de impactul ei continuu asupra realităților contemporane.

O mărturie a muncii dlui Victor Cirimpei sînt cărțile Domniei Sale. Din acest substanțial prinos oferit științei și culturii naționale vom aminti următoarele lucrări: *Folclorul și contemporaneitatea*, *Realizări ale folcloristicii timpurii moldovenești*, *Folclor din Bugeac*, *Folclor din Maramureș*, *Folclor din Țara Fagilor*, *Dimitrie Cantemir și Moldova din stînga Prutului*, *Dimitrie Cantemir [despre] plaiul natal și datinile sale*, *Argumente basarabe*, dar și una mai recentă, cu titlul *Pătăranii folclorice ale românilor sovietici din Basarabia, stînga Nistrului, nordul Bucovinei, nordul Transilvaniei, Caucazul de vest*.

Omul de știință Victor Cirimpei a lucrat în calitate de redactor-secretar al ediției *Creația populară moldovenească* în 17 volume, a fost un timp redactor la „Revistă de lingvistică și știință literară”, a inițiat, organizat și moderat mai mulți ani simpozionul „Perenitatea creației populare și contemporaneitatea”; este apreciat cu insigna *Eminent al Învățămîntului Public din Republica Moldovenească*, premiul *Dacia* al Ministerului Culturii din RSSM (de două ori) și premiul *Simion Florea Marian* al Academiei Române.

La cei 70 de ani împliniți se simte în deplină putere de muncă pentru definitivarea mai multor lucrări de importanță deosebită pentru știință în genere.

Astăzi domnul doctor Victor Cirimpei este onorat cu încă o distincție – decorația Academiei de Științe – medalia „DIMITRIE CANTEMIR”:

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI

Domnul doctor în filologie Victor CIRIMPEI, cercetător științific coordonator la Institutul de Filologie, pentru merite importante în activitatea științifică prodigioasă în domeniul studierii valorilor etnofolclorice, precum și cu ocazia celebrării jubileului de 70 de ani din ziua nașterii, este distins cu medalia „DIMITRIE CANTEMIR”.

*Președinte, academician Gheorghe DUCA
Mun. Chișinău, 23.02.2010*

Ion Ciocanu (critic literar)

ETNOLOG IMPLICAT ADÂNC ÎN CUNOAȘTEREA ISTORIEI ȘI LIMBII

Victor Cirimpei este un cunoscut și recunoscut etnolog prin contribuția sa substanțială, încă din anii '70-'80, la întocmirea și redactarea unicului corpus în 16 volume „Creația populară moldovenească”, apreciat în 1989 cu premiul republican „Dacia”, pentru selectarea și comentarea științifică a textelor din colecțiile de folclor pe zone: folclor din părțile Codrilor, Bugeacului, din nordul Moldovei, din steța Bălților, din satele nord-caucaziene, din Țara Fagilor și din zona Maramureșului. Pentru această din urmă culegere este distins cu Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române (1995). Cărțile de literatură populară *Frumos e la șezătoare* și *Crestomație de folclor moldovenesc*, volumele colective de studii *Genuri și specii folclorice* și *Relații folclorice moldo-ruso-ucrainene*, studiile sale de autor *Folclorul și contemporaneitatea* (1974), *Realizări ale folcloristicii timpurii moldovenești* (1978), culegerile de texte folclorice întocmite de el *Snoave și anecdote* (1979), *Ace pentru cojoace* (1985), *Soare nou răsare* (1990), *Pătăranii folclorice ale românilor sovietici din Basarabia, stânga Nistrului, nordul Bucovinei, nordul Transilvaniei, Caucazul de vest* (2008), apreciate înalt de savanți notorii ca Ion C. Chițimia, Iordan Datcu, Alexandru Dobre și alții, au făcut în anii din urmă o dovadă convingătoare a cunoașterii adânci de către Victor Cirimpei a istoriei și limbii poporului român și a implicării sale în popularizarea adevărului despre etnogeneza, evoluția și starea actuală a lucrurilor în aceste domenii înrudite cu folclorul și folcloristica, dar totuși deosebite de obiectul nemijlocit al preocupărilor sale științifice.

Victor Cirimpei a apelat la discuția unor probleme concrete ale istoriei și limbii noastre dintr-un motiv oarecum lateral preocupărilor la care îl obligă situația de colaborator de frunte al sectorului de folcloristică al Institutului academic de Filologie. S-a simțit obligat să se implice, parțial și sporadic, în interpretarea și popularizarea cunoștințelor de istorie și limbă ca cetățean activ, conștiincios și demn al acestei palme de pământ românesc, de savant care nu poate să rămână calm și indiferent față de opiniile unilaterale, în cele din urmă greșite, ale unor autori neinformați sau poate doar rătăciți printre teorii și angajamente de ordin mai curând politic decât științific.

Astfel, în cartea *Argumente basarabe* (2006) Victor Cirimpei se adresează potențialului cititor cu o dorință și cu un îndemn: „Aș vrea să știi, să conștientizezi: pământul dintre Nistru și Prut a fost, de la 1812, și continuă să fie și astăzi, împușinat ca zestre strămoșească a băștinașilor, moșneni de viță veche, de peste trei mii de ani, cum sunt pe drept și în prezent, românii-munteni (la miază-zi lângă Marea Neagră) și românii-moldoveni (în restul teritoriului, până la nord, spre Bucovina)”.

Curios: de ce un savant-etnolog s-a apucat să explice probleme de istorie, care constituie obiectul de studiu al specialiștilor dintr-un alt domeniu?

Întrebarea aceasta e cu atât mai îndreptățită, cu cât în nemijlocită continuare a cărții sale din 2006 Victor Cirimpei deapănă istorisirea adevărilor despre noi și despre limba noastră din adânc de vreme, pentru a deschide și mai bine ochii cititorului, cu deosebire ai celui tânăr, în privința devenirii noastre istorice: „Până spre sfârșitul veacului al XV-lea hotarele estice ale Țării Muntenesti (a dinastiei domnitorilor Basarabi) cuprindeau interfluviul pruto-nistrian, dinspre mare, cu cetățile Chilia, Smil (Ismail) și Cetatea Albă. În anii 1465-1475, în urma luptelor oștenilor lui Ștefan-Vodă al Moldovei cu ai voievodului muntean Radu cel Frumos, deși agitați, muntenii, de armată otomană, această importantă fâșie de pământ a intrat sub stăpânirea Moldovei, continuând a se numi Basarabia în amintirea domnitorilor ei de până atunci”.

Spusele citate se referă, evident, la muntenii din cele trei județe pomenite. Dar cotropitorii ruși, lăcomoși de pământuri străine, după 1812 au extins denumirea Basarabia asupra întregului spațiu dintre Prut și Nistru, Marea Neagră și linia Hotin – Cernăuți, faptul acesta constituind o primă eroare. Mai apoi, în vremea satrapului comunist-bolșevic Stalin, cu sprijinul trădătorilor de patrie locali de la est de Prut, ideologii sovietici s-au ambiționat să bage

în cap tuturor locuitorilor autohtoni ai ținutului (și moldoveni, și de origine munteană) ideea că ei nu sunt vorbitori de limbă română, ci de *altă* limbă, neromână, una „moldovenească”, ne amintește Victor Cirimpei și specifică direct că aceasta a fost a doua eroare a demnitarilor ruși, deoarece, dacă „prin extinderea numelui **Basarabia** asupra întregului spațiu pruto-nistean ocupanții, fără să vrea, nu au făcut decât să fortifice memoria istorică a populației despre strămoșii ei sudici – **Basarabii Țării Românești**”, prin încercarea de a schimba denumirea limbii oaspeții nepoftiți și-au arătat și mai clar dorința de a șterge orice urmă de romanitate nu numai în cele trei județe sudice ale acestei părți de Moldovă istorică.

În modul acesta, concret și perseverent, Victor Cirimpei ne aduce tot mai aproape de adevărul sacru că nu numai locuitorii fostelor județe Chilia, Ismail și Cetatea Albă, munteni din moși-strămoși, dar și trăitorii din celelalte județe ale Moldovei lui Ștefan cel Mare, sunt români și vorbesc limba română, adevăr simplu și de netăgăduit, pe care însă distinsul savant-etnolog găsește de cuviință să-l explice, de fapt – să-l expliceze, spre cunoștința unor mase cât mai largi de conaționali, că „glotonimul *limba română* a fost moștenit de la etnonimul *romanus* „care ține de Roma”. Cuvântul *romanus* în pronunțare populară a devenit *român*. Glotonimul *limba românească (română)* a fost denumirea vorbirii populației romanizate de pe tot teritoriul celor două mari grupuri dialectale romanice din nordul Dunării – muntenesc și moldovenească, păstrându-se aici după formarea celor trei principate: Transilvania, Muntenia și Moldova”.

Savantul citează dintr-un răspuns dat inițial de Prezidiul Academiei de Științe Parlamentului Republicii Moldova la 9 septembrie 1994 în problema denumirii limbii vorbite la est de Prut, apoi reiterat, la 28 februarie 1996, de Adunarea generală a înaltului for științific. Evident, Victor Cirimpei se implică benevol, dar insistent, cu toată ardoarea cetățeanului conștient de adevărul științific și istoric, într-o discuție care se îndepărtează într-o măsură de interesele profesionale înguste, adică doar de etnologie. Domnia Sa aduce la cunoștința cititorilor cărții sale *Argumente basarabe* opinia specialiștilor filologi ai Academiei, acceptată la ședința lărgită ai Prezidiului AȘM, că „deși în izvoarele istorice medievale se utiliza și termenul *limba moldovenească*, cărturarilor și oamenii de cultură ai timpului subînțelegeau prin această denumire un subdialect (grai) al limbii române comune”.

Dacă am admite în mod absurd, ne îndeamnă să judecăm la rece Victor Cirimpei, că limba așa-zisă „moldovenească” e o altă limbă decât munteneasca neîndoielnică a populației din fostele trei județe sudice (Chilia, Ismail și Cetatea Albă), nu am putea înțelege cum comunicau (și continuă să comunice) moldovenii cu muntenii fără traducători și fără să se sinchisească de unele particularități locale ale vorbirii unora, pe de o parte, și a celorlalți, pe de altă parte.

Ba încă mai mult, Victor Cirimpei polemizează aprins cu moldovenistul primitiv și separatist V. Stati, citând de data aceasta alte, numeroase, opinii ale savanților naționali și străini, precum polonezul Dlugosz, maghiarul Olahus ș. a., ca să conchidă întemeiat și convingător că „toată seminția românească” (munteni, moldoveni, transilvăneni) este de același neam, având „aceeași limbă și aceleași obiceiuri”.

Poate să apară întrebarea dacă e bine ca un cercetător să abandoneze din când în când interesele științifice pentru care s-a pregătit temeinic și adânc, atingând la un moment dat performanțe în domeniul îmbrățișat, etnologia, și să se preocupe – asemenea lui Victor Cirimpei în cartea sa *Argumente basarabe* – de unele aspecte și probleme de istorie și de limbă.

Răspunsul nostru la o atare întrebare e fără echivoc unul pozitiv, în primul rând pentru că etnologul este „legat” neapărat și de istorie, și de limbă, a căror cunoaștere cât mai bună îi ajută în exegezele sale nu atât folclorice, cât etnologice, iar în rândul al doilea – pentru că nici un cetățean cât de cât cult nu are dreptul să rămână deoparte atunci când pseudosavanți ori savanți abătuți temporar de la adevărul științific și istoric debitează enormități incalificabile sau cel puțin opinii discutabile. Victor Cirimpei face parte cu siguranță dintre savanții de o sănătoasă și viguroasă verticalitate cetățenească și nu-și imaginează să rămână indiferent față de imperativul cunoașterii, înțelegerii și conștientizării adânci de către toți conaționali noștri a adevărului privind istoria autentică a neamului din care provenim și denumirea corectă și

esența neîndoielnică a limbii pe care o vorbim și – cum altfel? – față de necesitatea stringentă a legiferării acestor adevăruri în Constituția celui de-al doilea stat românesc.

Îi dorim – și pe această cale – Domniei Sale și nouă tuturor izbânzile jinduite.

Iulian Filip (poet și folclorist)

PE UN TĂRÂM CU NE-NȚELESURI MULTE

Când a fost să scriu cerere de plecare de la Academie, regretele mele (că regretam – chiar în clipa când am împrumutat o foaie de la directorul ILLM ca să am pe ce-mi scrie cererea, pe care, secundat de adjuncții săi, Domnia Sa a semnat-o imediat) nu erau legate de considerente financiare ori de prestigiu.

Mi-au plăcut cei 15 ani „academici” și câte mi s-au întâmplat într-o echipă de folcloriști mult prea diferiți, dar solidarizați în jurul a trei colecții de folclor, care – am avut norocul! – s-au realizat anume în acei ani când m-am întâmplat și eu să fiu la Academie: corpusul *academic* în 16 volume, colecția culegerilor zonale și colecția pentru elevi și studenți „Mărgăritare”. Între autorii colecțiilor s-a găsit locul unde să-mi pun și eu umărul.

Diferit pregătiți și dăruți, folcloriștii Academiei erau diferit consacrați eforturilor de înțelegere, colectare, cercetare și salvare a patrimoniului imaterial național; de sensibilizare a opiniei publice și a rațiunii de stat (pe unde ar fi trebuit și aceasta să se întâmple) asupra acestui patrimoniu, dar alcătuind o distinctă echipă, o rară conjugare de caractere, temperamente, opinii, viziuni, convingeri, soldate cu numitele trei împliniri colective fără precedent (la Chișinău, la București).

Relația mea cu Victor Cirimpei și Sergiu Moraru, ambii școliți la Moscova, a însemnat, incontestabil, un avantaj pentru neșcolitul de mine, dar mai însemna și o formulă de rezistență în niște ani care necesitau asemenea formațiuni de supraviețuire. Regretam un pic mai altfel despărțirea de echipa aceasta, mai mică, triunghiulară, consolidată îndeosebi în expediții folclorice, la muncile „patriotice”, în activități extraacademice.

I-am dedicat, cu ani în urmă (prin 1986), o poezie lui Victor, al cărei mesaj e valabil și astăzi:

Expediții folclorice

Lui Victor Cirimpei

Pornim din nou. Surâd multștiutor
cei care au ajuns – demult! – unde-au pornit.
Să fie sănătoși cei răzători!
Pornim din nou pe-un drum nemântuit.

Când toate curg tot mai accelerat
spre un târâm cu ne-nțelesuri multe,
pornim către ulciorul răsturnat
și spart pe la izvoare nestătute.

Din cioburi rare ne împărțășim
cu roua depărtatelor plânsori,
cu cioburi de istorii ne-ntărim,
istorii de strămoși întrebători:

ce drum avem? Ce fii? Ce vor?..
... Pornim din nou. Izvoare se căznesc
Să-adune cioburi pentru un ulcior.

L-am considerat pe Victor Cirimpei un norocos *din start*. Să-ți detectezi încă în anii de școală receptoarele sensibile pentru geologiile noastre spirituale, pentru cioburile nobleței noastre creative, să realizezi puținătatea timpului și să-ți declanșezi propriile tale expediții folclorice în jurul casei părintești, în jurul izvoarelor imediate, de acasă, să ai caietele cu folclorul cules acasă la vârsta când se cuvine să amețești de hulubași de dragoste, de vise amețitoare legate de cosmos, de aviație, de ce se mai visa prin școlile noastre, chiar e un noroc și un deget arătător al destinului. O afirm cu mărturiile de om pățit, care – la aceeași vârstă – porneam, amețit, spre școala de muzică „Ștefan Neaga”, și spre școala de antrenori de fotbal sub Moscova, și la aviație, ca, până la urmă, să ajung la facultatea de fizică și matematică, abia apoi la litere, abia apoi la Academie.

Am bătut împreună drumuri frumoase prin satele basarabene, prin cele bucovinene, iar expediția folclorică prin satele românești din regiunea Transcarpatică – prin Slatina, Apșa de Jos, Apșa de Sus, la Podișorul cu „Chihnița lui Pinteș” – a nuanțat distinct și tensionat lucrarea la frontierele dintre noi și... noi (ca să-l implic și pe Nichita Stănescu la clacă). Anume în urma acestei expediții a apărut volumul de folclor „Cât îi Maramureșul...”, pentru care echipa folcloriștilor din Chișinău s-a învrednicit de Premiul Academiei Române „Simion Florea Marian”.

Sunt munci foarte diferite expedițiile de colectare a folclorului și munca de cercetare – în arhive, în biblioteci. Confortul psihologic în echipa de teren compensează disconfortul ruperii de acasă, unde ți-s toate cele necesare sub mână. Criteriile formării echipelor în expediție țin cont și de aceste amănunte, iar compatibilitatea coechipierilor e incontestabilă... De la Victor și de la Sergiu am deprins subtilitățile de chestionare, dar, mai ales, felul de a te apropia de omul purtător de daruri, dar care trebuie dispus să ți le împartă. Că expedițiile folclorice nu țin doar duminica, iar pe cel care prășește cum să-l determini să pună sapa de o parte ca să ia microfonul de la folclorist și să-ți spună despre toata câte i le întrebi?

Prin Victor și ceilalți folcloriști, cu care am ajuns la Sofia mea, am prins a descoperi ce am ratat în anii mei *rurali*, când viețuiam într-un mediu folcloric dens, unde chiar în casa părintească soră-mea acumula, ca un burete, tot ce s-a cântat și se cânta în sat, iar în drumușorul năpădit de troscot, la sfârșitul săptămânii Rusaliilor, femeile (și mama!), mențineau vie și tensionată o practică străveche, numită la noi „Pe nalbă” ori „Pe verde”, ecou (roman?) al unor libertăți feminine la anumite pretexte calendarice.

Victor știe rostul cioburilor, știe a le aduna din textele fragmentare ale informatorilor care nu-și propun panorame și nici nu pot citi ulciorul întreg, adunat arheologic de către cercetător.

Diapazonul ispitelor științifice ale lui Victor Cirimpei sensibilizează și ilustrează nuanțat categoria cercetătorului complex (dacă nu cumva integru) și a motivului așa-zisului stil științific (care adeseori e un fals motiv), ademenindu-ne într-un câmp polemic, din care nu e atât de ușor de ieșit. Cert e că cercetătorul Cirimpei, ispitit și de critică literară și scriitura modernă, pe lângă preocupările sale constante pentru Dimitrie Cantemir, Ion Neculce, B. P. Hasdeu, comicul popular; cu investigații în mitologie și etnologie, în istoria geto-dacilor, dispune – până la urmă – de altfel de instrumente decât *specializatul îngust*, dispune de flexibilități transfrontaliere-interdisciplinare, care-i înlesnesc (vorba poeziei mele) întregirea ulciorului cu cioburile din diferite domenii de cercetare. Aplicarea acestor instrumente și talente (nu cumva uităm să le zicem pe nume?) pe un domeniu cuprins între fenomenul comic popular și migala arheologică de precizări etimologice în parametri istorici îndepărtați, se soldează cu revelații, scoase la lume în formă de articole, studii și cărți, dar se mai soldează cu o distinctă și distinsă stilistică a cercetătorului serios, grav, de cele mai multe ori nesatisfăcut de ritmul întregirii ulciorului, cu multe încă cioburi lipsă!

Acestea ar fi, aerian punctate, imaginea savantului Victor Cirimpei și a stilisticii sale distincte pe distanță lungă, dar și norocul meu de a-l fi știut alături, în niște ani de pomină, în calitate de coleg și prieten. Îi doresc sănătate și poftă de toate.

Vasile Toma (poet)

HARNICUL CERCETĂTOR-ETNOLOG VICTOR CIRIMPEI

Pe omul și etnologul Victor Cirimpei mi-a fost dat să-l întâlnesc de prima dată în vara anului 1977, deși auzisem de dânsul puțin mai înainte. Știam, de exemplu, că a fost un student eminent al Facultății de Filologie la Universitatea de Stat din Chișinău (unica pe atunci universitate în Republică), știam că e un harnic adunător și cercetător de folclor, pornit pe acest drum încă de pe băncile școlii.

Chiar de la prima vedere prezența acestui om avea să-mi exprime inteligența sănătoasă a împătimitului de tot ce se cuprinde în noțiunea de creație populară, firea mucalită

a drăgăneșteanului iubitor de vorbă presurată la tot pasul cu *childuri*, dar și intransigența plăieșului și omului de știință Victor Cirimpei.

În acea vară am cutreierat împreună mai toate satele din jurul Teleneștilor (zonă în care am fost programați): Căzănești, Mândrești, Crăsnășeni, Cozești, Scorțeni, Sărăteni, Budăi, Zgărdești, Bănești, Băneștii Noi și altele. Acolo, în mijlocul oamenilor simpli de la țară, aveam să fac adevărata școală a culegerii folclorului, înțelegând că Universitatea mi-a dat numai noțiuni teoretice care, adeseori reflectau eronat prezentul și trecutul nostru. Deplasați pe teren însă, coboram la izvoare unde regăseam firescul.

Victor Cirimpei ne puna la treabă, dar și muncea mult împreună cu noi. Ne-a învățat cum să ne apropiem mai ușor de oameni. Contactul cu țărani plini de înțelepciune se stabilea, de regulă, tot pe parcursul muncii. Astfel, în ograda unei case înșiram și noi frunze de tutun pentru uscare, la altă casă băteam păstăi uscate cu fasole ori dezghiocam grăunțe de porumb, sau, în altă parte, ne făceam folositori la o mare clacă.

Oamenii se bucurau când vedeau că lucrăm alături de ei. Atunci apărea și ulciorul cu vin, *p' in lucru*, odată cu lucrul adică. Iar după un păhăruț apăreau și vorbele de duh, proverbele, anecdotele... „Face ca cela...” Și urmă pățarania. „D'ap' -acei cu puil de buhoace?...” – alta. „Da cu măgarul care-a vrut să facă podul de-a lungul pârăului” – încă una.

– Păi, stați oleacă, oameni buni! Să le prindem și la magnetofon! Să le afle cât mai multă lume, că-s bune și interesante!

Și nu-și dădeau rînd – care mai de care – cu cântece și strigături, cu ghicitori, conăcării, urături și colinde... Curgeau mai ceva ca vinul din ulcior!

Domnul Cirimpei ne cerea cu insistență să trecem în caiete fiecare cuvânt anume așa cum a fost pronunțat, să nu falsificăm nimic, să nu omitem vorbele urâte, injurii și vulgarități; să fixăm oricare formule și sfaturi, aparent neînsemnate, zise la nașterea pruncului sau la o înmormântare. Luată la un loc, toate aceste formule alcătuiesc arhivele noastre, după care mai lesne putem urmări cum am evoluat în istorie, cu ce ne-am ocupat de-a lungul veacurilor, cum am gândit, ce limbă am vorbit. Creația populară, zicea Domnia Sa, ne permite să ne redescoperim permanent și să ne reîmprospătăm memoria cu noi învățăminte.

Acolo, sub cerul înstelat al nopților de vară, într-o ogradă cu troscot, împrejmuită cu salcâmi înalți, de la Domnia Sa aveam să aud pentru prima dată: „De la Nistru pân la Tisa/ Tot românul plânsu-mi-sa/ Că nu mai poate străbate/ De-atîta străinătate./ Din Hotin și pân la Mare/ Vin muscalii de-a călare./ De la Mare la Hotin/ Mereu calea ne-o ațin...” Acestea pînă la capăt și alte versuri ce-mi cutremurau mintea și sufletul, ni le recita nouă, studenților echipei de culegători.

Victor Cirimpei este veghetorul imprevizibil și incomod. Pana neîndurătoare a Domniei Sale i-a surprins în flagrant delict pe unii dintre acei care, nefiind în stare cu propria minte să interpreteze materialul folcloric, sar gardul în ogrăzile altora, de unde își încarcă sacii cu interpretări gata făcute. Cum să le placă un „așa coleg”? Lor, după propria zicere, le „este rușine că au așa coleg”, unul care tulbură apele când le este lor, plagiatătorilor, lumea mai dragă?

Frumoasele roade ale muncii harnicului cercetător-etnolog nu au rămas neobservate – drept mărturie, numeroasele ecouri elogioase de pe loc, din Chișinău, și din afară – Iași, Cernăuți, București, Sibiu, Kiev, Köln, Irkutsk. Marele istoric literar și folclorist român Ion Constantin Chițimia încă în 1983 scria, în prestigioasa revistă „Limbă și literatură”, că „La Chișinău se publică studii și cărți importante despre limba și literatura română. Este de ajuns să amintim din trecutul apropiat cartea lui Victor Cirimpei *Realizări ale folcloristicii timpurii moldovenești* (1978), în care tânărul autor se ocupă pe larg și cu competență de elementele de folclor din opera lui Ion Neculce și Teodor Stamati, sau – descoperirea de către același autor a unui valoros caiet de folclor românesc al lui B. P. Hasdeu (1975)”.

Astăzi, după atîția ani, înțeleg mai bine că Dumnezeu a vrut ca în acea vară să mă aflui în preajma lui Victor Cirimpei, care, printre puștii acelor timpuri secetoase, a știut să arunce în solul sufletului meu sămânța dragostei de Țară, de limbă și folclor, făcîndu-mă să mă bucur și să sufăr, să țin minte cine sunt și să rezist în fața greutăților.

Roata

Lui Victor Cirimpei

De pe deal,
De pe moșiile lui Nestor Ureche
Alergam cu ochii
Peste apele tulburi ale Prutului,
După care, între alte coline,
Se pierdea misteriosul
Târg al Hușilor.
Acolo, spunea taică-meu,
Mergeau ei, copiii satului,
În duminicile de vară,
La „Roata dracului”.
Îl întrebam pe tata
Cum arăta acea dihanie,
Că putea să învârtă o roată
așa de mare,
La care dânsul se topea în amintiri
Ca-n leagănul unui mit.
Abia mai târziu, de câte ori urcam
Dealurile urecheștilor,
Am înțeles că noi, urmașii
acelor copii,
Aveam roata noastră,
Înfășurată cu sârmă ghimpată.
Pe colții ei alergam,
Pe colții ei adormeam,

Pe colții ei am învățat
Să jucăm horele
În lunca aceluia râu.
O numeau „Roata norocului”:
Roșie la față,
Roșie la ochi,
Roșie la gând,
Roșie la gheare –
De sângele nostru.
Astăzi, când mă întorc în sat,
Îmi sar înainte copiii acelei roți:
Un cerșetor, un hoț,
Un trântor, un ucigaș,
Un orb, un surd,
Un bețiv, un profesor uituc,
Un turnător, un popă
cu stea pe umăr,
Un nebun, un judecător...
Și abia după ei,
Un prieten de demult
Cu coasa în spinare, necăjit,
Cu zâmbetul trist,
Asemenea satului nostru.

(2003)

Dragă Victor Cirimpei, la cei 70 de ani ai Domniei Tale îți urez multă sănătate că-i mai bună decât toate, tinerețe fără bătrânețe; cu multă pohtă pentru muncă gândurile să te însoțească în scriptura românească, așa cum îți zic și eu, gândindu-mă la Dumnezeu, Cel Care ne vede și ne apără: să murim abia atunci când Moartea va uita de noi. La mulți ani!

Angela Pasat (doctorandă)

VICTOR CIRIMPEI – CA CERCETĂTOR AL COMICULUI POPULAR

Activitatea științifică a etnologului Victor Cirimpei, una bogată și variată, interesează în mod aparte prin originalitatea problemelor abordate. Sub acest unghi de vedere îi cad realizările de primă însemnătate în studiul folclorului din perspectiva contemporaneității, în cercetarea mitologiei autohtone, a urmelor traco-geto-dace, conservate în limbă, datini și folclor, și – la ceea ce ne vom opri mai mult atenția – a tipologiei și esteticii folclorului comic. Cercetătorul ne convinge că poporul, fără a recurge la uneltele investigației științifice, a avut intuiția clară a specificului fiecărei narațiuni comice. Deși nu este preocupat de terminologia domeniului, naratorul de tip folcloric a avut în față întotdeauna imaginea clară a ceea ce exprimă, zicând *glumă, tacla, pidosnicie, snoavă, întâmplare cu haz* etc., termeni pe care exegetul V. Cirimpei îi atrage în interpretările sale științifice.

Vom aminti mai întâi că și alți cercetători, precum Petru Ursache, Ovidiu Bîrlea, Mihai-Alexandru Canciovici, folosind termenii *snoavă, anecdotă, glumă*, au încercat să precizeze conținutul lor noțional în raport cu noțiunea de specie folclorică. Astfel, pentru autorul *Etnoesteticii* P. Ursache istorioara comică, anecdota și gluma se prezintă ca **subdiviziuni** ale snoavei (1964), pentru Ov. Bîrlea – anecdota și gluma sînt „**subspecii** strîns înrudite ale snoavei” (1966, 1971, 1976); M.-A. Canciovici consideră anecdota și gluma „**subcategoriile** ale snoavei” (1984).

V. Cirimpei propune o viziune originală asupra problemei, considerînd snoava și anecdota **specii aparte**. În studiul monografic *Realizări ale folcloristicii timpurii moldovenești* (1978) cercetătorul pledează pentru recunoașterea snoavei și a anecdotei populare (nu cea de altă origine) ca specii aparte, cu profiluri categoriale de sine stătătoare. Deschidem un citat semnificativ asupra modului cum interpretează folcloristul estetica speciilor: „Și *snoava*, și *anecdota populară* sînt narațiuni cu caracter comic. Ele se deosebesc prin felul de desfășurare a comismului [comicului]: în **snoavă** – treptat, lent și desfășurat; în **anecdota** – concis și brusc. Snoava are episoade laterale, poate întruni și o înlănțuire de peripeții ale eroului central; anecdota – reflectă, de regulă, un singur caz. Realitățile descrise în snoavă sînt generalizate, iar cele din anecdota – mult mai individualizate, mai concrete. Cu cît anecdota e mai nouă (mai îndeaproape vizează o situație cotidiană sau o faptă a cuiva), cu atît efectul ei comic, poanta, este mai mare; cu trecerea anilor acest efect scade. În unele cazuri anecdota poate fi o fază inițială a snoavei” [p. 7-8].

Aceeași concepție privind tipologia speciilor comice o avem în volumul *Snoave și anecdote* (1979). În studiul introductiv, intitulat *Specii folclorice de satiră și umor*, V. Cirimpei face cîteva precizări cu privire la consemnarea-nominalizarea narațiunilor comice: „Modalitatea umoristico-satirică de zugrăvire folclorică a realității este caracteristică pentru două specii înrudite – **snoavele** și **anecdotele**. Creațiile acestor specii sînt în întregime umoristice, umoristico-satirice ori satirice. Ele redau în exclusivitate aspectele comice ale mediului uman; prin ele creatorii populari provoacă zîmbete și rîs, întrețin căldura bunei dispoziții, a hazului și glumei [...].

Strîns unite între ele datorită modalității de înfățișare a realității, **snoavele** și **anecdotele** totuși **nu constituie o singură specie**; ele au profiluri independente bine conturate [...]. În genere, anecdotele proaspăt create conțin mai multă satiră decît snoavele, cu timpul însă, efectul sarcastic al satirei lor se transformă (pentru alte generații) în glumă nevinovată, simplu umor; uneori chiar în glumă banală, sau, cum obișnuim a-i spune, anecdota răsuflată [p. 5-6]”.

V. Cirimpei grupează textele volumului, peste 200 la număr, în cinci categorii tematice (I: Situații familiale, II: Trăsături de caracter, III: Situații extrafamiliale, IV: Relații sociale antagoniste, V: Viziuni anticlericale și antireligioase) a cîte două compartimente – unul de snoave și altul de anecdote.

Cercetînd specificul structural-artistic al narațiunilor comice populare, V. Cirimpei propune o nouă tipologie a acestora. Pe lîngă noțiunile snoavă și anecdota, pe care le definea categoric drept specii în anii '70, exegetul evidențiază ulterior cea de-a treia specie de folclor comic în proză – gluma. În postfața la volumul *Ace pentru cojoace. Glume, anecdote, snoave*, autorul pledează pentru recunoașterea a trei tipuri de narațiuni comice. Comentariul următor este concludent în acest sens: „Strîns unite între ele, datorită modalității de înfățișare a realității, snoavele, anecdotele și glumele nu constituie o singură categorie de gen; ele au profiluri independente, distinct conturate. Se deosebesc, în primul rînd, prin felul de expunere și degajare a comismului [comicului]: în snoavă – treptat, lent și desfășurat; în anecdota – concis și brusc, în glumă – laconic-aluziv. Snoava are episoade laterale, poate încorpora și o înlănțuire de peripeții ale eroului central; anecdota reflectă, de regulă, un singur caz; gluma constă dintr-un schimb de vorbe, un scurt dialog sau o replică. Realitățile vizate de snoavă sînt generalizate, iar cele din anecdota și glumă – individualizate, mai concrete” [p. 144-145].

În volumele colective de creație populară din diferite zone, editate la Chișinău: *Folclor din Bugeac* (1982), *Folclor din nordul Moldovei* (1983), *Frumos e la șezătoare* (aceiași an), *Folclor din Maramureș* (1991) și *Cît îi Maramureșul...* (1993), folcloristul V. Cirimpei a prezentat snoavele și anecdotele ca specii aparte, iar în *Folclor din stepa Bălților* (1987), afară de snoave și anecdote, a inclus un grupaj de 10 texte-glume.

Un moment inedit în teoria speciilor comice apare în colecția zonală *Folclor din Țara Fagilor* (Chișinău, 1993), în care cercetătorul delimitează, teoretic și practic, mai multe categorii-specii ale narațiunilor comice nord-bucovinene (ale Țării Fagilor), de care a dispus, în următoarele unități: *snoave*, *anecdote*, *glume* și, pentru prima dată introdus în uz științific, termenul – *pidosnicii*. Autorul se întreabă retoric „Ce este **pidosnicia**?”

și răspunde explicînd: „Cuvîntul nu e o invenție de cabinet, ci profilarea unei ziceri din popor. Într-o iarnă, prin 1989, nimerisem la o șezătoare din nordul Basarabiei: un bărbat, la un moment dat, zise: «O să vă spună moșul o povestire cam pe dos (poate ați putea-o înțelege)». Și continuă cu o *istorisire amuzantă* nu numai prin subiectul expus, dar și prin *felul special sucit al vorbelor*. Expuneri de acestea am auzit cu toții în viața noastră nu o singură dată, le cunoaștem hazul și farmecul, știm că sînt ziceri «pe dos»; din păcate însă, ele au circulat pînă acum numai pe cale orală. Sigur, așternerea lor pe hîrtie implică anumite greutăți de ortografiere, nemaivorbind de forma incomodantă pentru obișnuita percepere a textului, căci lipsește intonația, conducătoare spre înțelegerea vorbelor (intonație proprie doar comunicării pe viu între cel care povestește și cel ce ascultă). Este vorba de niște *avalanșe de realități absurde și anapoda*, care, în loc să ne supere, *ne fac să zîmbim* și chiar să rîdem. (Să le fi știut în copilărie și creatorii teatrului absurd?...).”

Cercetătorul distinge următoarele tipuri de pidosnicii: 1) cele domoale, povestiri ca toate povestirile, și numai pe ici-colo au câte o situație alogică; 2) cu o densă împănare de alogisme; 3) sucirea oricărei îmbinări de verb și substantiv, dar și cu scornirea de forme noi pentru unele cuvinte (în loc de *babă, slujbă – babete, slujbete*, în loc de a vedea, a observa – a ochi), cît și – ceea ce e îndeosebi de sofisticat – de îngemănări ale unor cuvinte, adică îmbinări de două cuvinte într-o singură vocabulă (în loc de *cauți, fule sau caut, părinte – căutat-iule și căutat-inte*)” [p. 273-274].

Deși noțiunea respectivă este prezentată amplu și minuțios, V. Cirimpei, conștientizînd multitudinea fațetelor fenomenului ca atare, menționează: „Acestea-s doar unele particularități ale speciei pidosniciilor; o exegeză mai desfășurată a fenomenului artistic în cauză urmează a se face” [p. 274].

După vreo 15 ani, același folclorist, în prefața cărții sale *Pozne cu alde Păcală. Povestiri și dialoguri din folclorul comic românesc* (2007), își informează cititorii despre o specie de folclor comic narativ, rămasă în afara cîmpului de cercetare a specialiștilor. Este vorba de **întrebarea cu răspuns isteț**, care, în viziunea cercetătorului „constă din preocuparea cuiva (concret sau fără identificare) de o problemă ce necesită limpezire; soluția fiind una stupefiantă, mucalită și înveselitoare; ansamblul componentelor *Întrebare* și *Răspuns* necesitînd efort creator subtil, inventiv, ingenios-ilar, demn de mintea unui Păcală. Plăsmuiri de această factură poetică au fost și sînt prezente în creația populară a românilor, în folclorul altor popoare” [p. 7-8].

V. Cirimpei consideră, pe bună dreptate, că vechea clasificare a narațiunilor populare comice în snoave și anecdote este depășită, în orice caz nu corespunde adevărului științific. Narațiunile comice populare se caracterizează printr-o mai mare diversitate, fapt care face imposibilă circumscrierea lor în doar termenii de snoavă și anecdotă. Cu alte cuvinte cercetătorul contemporan trebuie să găsească criteriile și principiile de încadrare a comicului popular în speciile existente în realitatea folclorică „de teren”.